

„Ochrona dóbr kultury i środowiska”

Interdyscyplinarne wyzwania, unikatowe kształcenie

INFORMATOR WYSTAWY

WYSTAWA CZASOWA

„Ochrona dóbr kultury i środowiska”

Interdyscyplinarne wyzwania, unikatowe kształcenie

INFORMATOR WYSTAWY

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Wydział Nauk Historycznych i Społecznych UKSW

Instytut Historii Sztuki WNHIS UKSW

Warszawa - Radom, listopad 2015

„Ochrona dóbr kultury i środowiska”. Interdyscyplinarne wyzwania, unikatowe kształcenie.

Organizatorzy wystawy:

Instytut Historii Sztuki WNHIS UKSW, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych UKSW,
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

oraz

Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu

Redakcja techniczna i skład informatora wystawy: Izabela Olszewska

Kurator wystawy: Rafał Zapłata

Autor fotografii: Rafał Zapłata

Autorzy tekstów: Jakub Lewicki, Rafał Zapłata

Przygotowanie graficzne plansz wystawowych: Izabela Olszewska

Korekta językowa: Monika Wilczyńska

Aranżacja przestrzeni wystawy: Małgorzata Cieślak-Kopyt, Rafał Zapłata

Wydawca: WNHIS UKSW w Warszawie

Copyright by UKSW w Warszawie / Autorzy, 2015

Wydanie (wersja) I

Wystawa finansowana z budżetu na realizację strategii rozwoju Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – zadanie „wsparcie instrumentów promocji wydziału i poszczególnych kierunków studiów w środowisku uczniów szkół ponadgimnazjalnych” – projekt pt. „Ochrona dóbr kultury i środowiska” unikatowy kierunek na unikatowe czasy” realizowany przez Instytut Historii Sztuki WNHIS UKSW.

Wystawa organizowana w ramach projektu obejmującego również wykłady powiązane z tytułową tematyką.

Na okładce: Pozostałości spalonego wiatraka z XIX w., Racot, woj. wielkopolskie. Fot. R. Zapłata.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE

O KIERUNKU STUDIÓW ODKiŚ UKSW w Warszawie

KATALOG

WPROWADZENIE

Wystawa pt. „Ochrona dóbr kultury i środowiska”. Interdyscyplinarne wyzwania, unikatowe kształcenie” ma na celu promocje unikatowego kierunku kształcenia jakim jest „Ochrona dóbr kultury i środowiska”. Cel ten jest realizowany poprzez zwrócenie uwagi na kilka wybranych tematów, które bezpośrednio związane są z dobrami kultury i środowiska, a w szczególności z materialnym dziedzictwem kulturowym. Prezentowane za pośrednictwem fotografii i tekstu tematy to: (1) nieznanie dziedzictwo materialne na terenach leśnych - pozostałości dawnej produkcji węgla drzewnego, występujące na terenach leśnych; (2) dziedzictwo archeologiczne - zabytkowy grobowiec znajdujący się na terenach leśnych – Borkowo, woj. zachodniopomorskie, na terenie zalesionym; (3) zabytkowe cmentarze – Ubiedrze, woj. zachodniopomorskie - opuszczone, zaniedbane, na obszarach leśnych – przyroda ożywiona a zachowanie dóbr kultury; (4) dziedzictwo materialne na terenach rolniczych – grodzisko stożkowate, Iłża, woj. mazowieckie; (5) dobra kultury zniszczone w wyniku konfliktów zbrojnych – Kostrzyn, woj. lubuskie; (6) architektura zabytkowa – Radom, woj. mazowieckie; (7) dobra kultury niszczone, dewastowane i zaniedbywane – Racot, woj. wielkopolskie; (8) ruiny zabytków architektury i ich eksponowanie – ruina zamku Ogrodzieniec – Podzamcze, woj. śląskie; (9) dziedzictwo przemysłowe - dziedzictwo adaptowane i konserwowane – Muzeum w Starachowicach, woj. świętokrzyskie; (10) dobra kultury w mieście – rewitalizacja i adaptacja – przeszłość i współczesność – Gdańsk, woj. pomorskie.

Prezentowany „Informator wystawy” jest swego rodzaju przewodnikiem po wystawie, a zarazem komentarzem do wystawy tablic – 10 kolorowych fotografii (format A1), ukazujących różne, często wzajemnie się *przenikające* dobra kultury i środowiska. *Informator*, wraz z wystawą mają m.in. na celu zwrócenie uwagi na różnorodność zachowania zasobów kulturowych, złożoność problematyki ochrony dóbr kultury i środowiska, ukazując potrzebę łącznego podejścia do dóbr kultury i środowiska.

Zarówno wystawa, jak i *Informator* kierowane są przede wszystkim do młodzieży szkół ponadgimnazjalnych, a także nauczycieli, osób, które wspierają decyzje przyszłych studentów, dostarczając kolejnych informacji o wyjątkowym kierunku studiów jakim jest „Ochrona dóbr kultury i środowiska” na UKSW w Warszawie.

Każdy z wyżej wymienionych tematów kieruje uwagę w stronę złożonych problemów związanych z pracami na rzecz ochrony i badania dóbr kultury i środowiska, uzmysławiając odbiorcy konieczność podejmowania zintegrowanych, czy też interdyscyplinarnych działań. Tak kreślony sposób postrzegania obiektów z naszego otoczenia ma za zadanie uświadomić odbiorcy wagę i znaczenie kształcenia, które umożliwi w przyszłości umiejętne oraz kompetentne działanie, które charakteryzuje m.in. wrażliwość na dobra kultury i środowiska. Wystawa jest również pretekstem do uświadomienia odbiorcy, którym jest m.in. uczeń szkoły ponadgimnazjalnej, w jaki sposób zachowujemy, ale i eksponujemy dziedzictwo kulturowe.

Każdej z fotografii towarzyszy tekst opisujący prezentowany obiekt i jego otoczenie, wraz z krótkim odniesieniem się do problemów i wyzwań jakie stoją za ilustrowaną sytuacją (np. badań czy działań konserwatorskich). Uwagę odbiorcy skupiono na obiektach

znajdujących się poza muzeami, instytucjami gromadzącymi dobra kultury, w różnorodnej formie wtopionymi w nasze otoczenie, z jednej strony z uwagi na fakt, że często właśnie te obiekty narażone są na niszczenie, a z drugiej strony z uwagi na ich wyjątkowe funkcjonowanie – uczytelnianie, które winno być częścią strategii i polityki konserwatorskiej.

Wystawa ma skłaniać odbiorcę do dostrzegania we własnym środowisku – otoczeniu podobnych obiektów oraz sytuacji, które mogą wymagać działań mających na celu ochronę i uczytelnianie dóbr kultury. Zwłaszcza sytuacja na pograniczu kultura – natura ma uświadomić odbiorcy znaczenie problemu jakim jest wzajemne przenikanie się wytworów człowieka z przyrodą ożywioną, co niejednokrotnie doprowadza do sytuacji ‘konfliktowych’.

Odbiorca, w wyniku zaproponowanej sekwencji, przechodzi od obiektów niewidocznych, znajdujących się w środowisku leśnym, przez coraz bardziej czytelne obiekty zabytkowe, które stopniowo uświadamiają jak zróżnicowana jest czytelność obiektów, a tym samym jak ważne jest ich eksponowanie i odkrywanie, celem zapobiegania np. nieświadomemu niszczeniu oraz wpisywaniu w krajobraz kulturowy.

Ważnym elementem wystawy jest uświadomienie jak zróżnicowane są dobra kultury i środowiska oraz to, w jaki sposób współczesny system szkolnictwa wyższego może przygotować specjalistów do ich ochrony.

Wystawa odsyła do różnych form oraz miejsc i środowisk występowania obiektów zabytkowych, takich jak: środowisko leśne, tereny rolnicze, wieś, muzeum, miasto, zwracając tym samym uwagę na odmienną potrzebę w ochronie i eksponowaniu poszczególnych obiektów zabytkowych, a także adaptowaniu do bieżących potrzeb.

Wystawa przygotowana w ramach budżetu na realizację strategii rozwoju Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – zadanie „wsparcie instrumentów promocji wydziału i poszczególnych kierunków studiów w środowisku uczniów szkół ponadgimnazjalnych” – projekt pt. „Ochrona dóbr kultury i środowiska” unikatowy kierunek na unikatowe czasy” realizowany przez Instytut Historii Sztuki WNHIS UKSW.

O KIERUNKU STUDIÓW „OCHRONA DÓBR KULTURY I ŚRODOWISKA” – UNIWERSYTET KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO W WARSZAWIE

Ochrona Dóbr Kultury i Środowiska to studia interdyscyplinarne, które łączą zagadnienia z ochrony dóbr kultury i ochrony przyrody, co jest zalecane przez wiele międzynarodowych dokumentów jak i zaleceń UE w Polsce. Jest to kierunek unikatowy. W ramach studiów przewidziane są liczne zajęcia terenowe w zabytkowych ogrodach i parkach, a także w konserwowanych zabytkach. Absolwenci tego kierunku będą przygotowani do pracy w placówkach związanych z ochroną zabytków i przyrody, w samorządach różnego szczebla, a także w muzeach, służbach i przedsiębiorstwach prowadzących działalność o charakterze konserwatorskim i związanych z ochroną przyrody, instytucjach *public relation* oraz fundacjach działających na rzecz dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Program zajęć ODKiŚ obejmuje kilka bloków tematycznych z zakresu ochrony zabytków, środowiska, ochrony krajobrazu kulturowego. Są to m. in. przedmioty z historii sztuki, ochrony i konserwacji zabytków, historii ogrodów oraz kształtowania i ochrony krajobrazu.¹

NOWY WZORZEC KSZTAŁCENIA

Od wielu lat zwraca się uwagę na konieczność lepszej współpracy i symbiozy ochrony zabytków i ochrony środowiska. Jest to nieodzowne wobec podobnych metod działania obu dziedzin, ale i dużo lepszej bazy ochrony środowiska. Ochrona Dóbr Kultury i Środowiska znajduje się w oficjalnym wykazie kierunków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego spełniających wszystkie wymogi prawne.¹⁵ Międzynarodowa nazwa kierunku została określona jako *Cultural property and environmental protection*. O sukcesie nowego kierunku Ochrona Dóbr Kultury i Środowiska świadczy duża liczba kandydatów. Innym źródłem sukcesu kierunku Ochrona Dóbr Kultury i Środowiska było także zachowanie autonomii tworzących je specjalizacji – problematyki ochrony i konserwacji zabytków, biologii, ochrony środowiska," a także ukierunkowanie studiów stroną nowych technologii, zwłaszcza digitalizacji dziedzictwa kulturowego.

PROGRAM STUDIÓW

Studia z Ochrony Dóbr Kultury i Środowiska mają charakter interdyscyplinarny. Łączą one zagadnienia wykładane na różnych dotychczasowych kierunkach studiów: biologii, ochronie środowiska i inżynierii środowiska; architekturze, budownictwie, architekturze krajobrazu i gospodarce przestrzennej; prawie i administracji; historii sztuki i ochronie dóbr kultury. Program studiów składa się z kilku bloków tematycznych. Pierwszym są przedmioty z zakresu historii sztuki i architektury – powszechnej i polskiej od antyku po czasy współczesne. Przedmioty te mają służyć poznaniu problematyki ochrony zabytków

¹ <http://www.ihs.uksw.edu.pl/node/7>

i w żadnym wypadku nie są zdublowaniem programu historii sztuki, co jest charakterystyczne dla niektórych profili Ochrony Dóbr Kultury w Polsce. Duże znaczenie mają przedmioty z zakresu ochrony i konserwacji zabytków obejmujące zarówno problematykę teoretyczną, historię doktryn konserwatorskich, jak i różne aspekty konserwacji architektury i dzieł sztuki. Kolejny blok kształcenia dotyczy przedmiotów prawnych od podstaw prawa konstytucyjnego i administracyjnego, przez akty prawne powiązane z ochroną zabytków oraz dotyczące przyrody i środowiska, po akty prawa międzynarodowego. Bardzo istotny jest blok przyrodniczy – od podstaw biologii i ochrony przyrody, podstaw doboru gatunków zieleni, historię ogrodów oraz kształtowania i ochrony krajobrazu, kończąc na problematyce ochrony i konserwacji gatunków roślinnych, ogrodów i krajobrazu.

Program kształcenia Ochrony Dóbr Kultury i Środowiska uzupełniają przedmioty z zakresu podstaw badań archeologicznych, fotografii, oraz prądów współczesnej humanistyki i komunikacji kulturowej, jak również zastosowania nowych technologii, ukierunkowanych na tzw. cyfryzację czy digitalizację oraz zastosowanie metod nieinwazyjnych. Wykaz przedmiotów podstawowych i kierunkowych znajduje się w przygotowanych standardach kształcenia kierunku Ochrona Dóbr Kultury i Środowiska.

Uzupełnieniem kształcenia są ćwiczenia terenowe i praktyki odbywane w historycznych ogrodach, ogrodach botanicznych, parkach narodowych, rezerwach, a także w instytucjach i urzędach związanych z ochroną i konserwacją zabytków. Ich celem jest nabycie praktycznych umiejętności rozpoznawania chronionych gatunków roślin i zapoznanie się z ochroną zabytków i przyrody. Jako miejsce wyboru praktyk, wśród instytucji związanych z ochroną przyrody i parków narodowych, Tatrzański Park Narodowy i inne parki i rezerwy ziem górskich cieszą się dotąd największym zainteresowaniem studentów.

Zajęcia w ramach studiów z Ochrony Dóbr Kultury i Środowiska prowadzone są przez wykładowców Instytutu Historii Sztuki, Wydziału Biologii, Wydziału Prawa, Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UKSW, a także przez wykładowców z innych instytucji – praktyków w dziedzinie ochrony przyrody i zabytków.

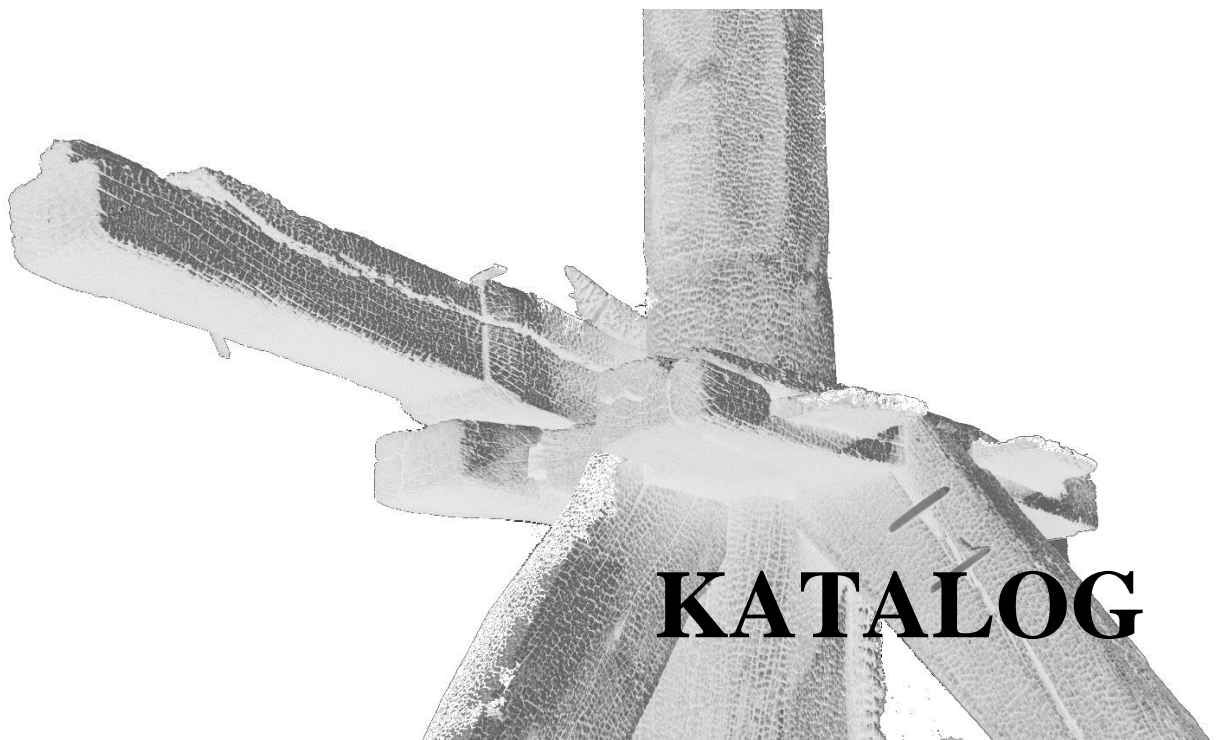
SYLWETKA ABSOLWENTA

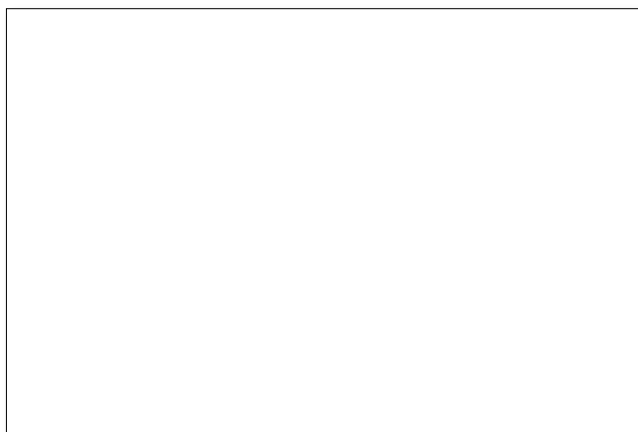
Absolwent studiów w zakresie Ochrony Dóbr Kultury i Środowiska powinien posiadać wiedzę łączącą zagadnienia z ochrony dóbr kultury i ochrony przyrody, co jest zalecane przez wiele międzynarodowych dokumentów jak i zaleceń UE. Absolwenci studiów Ochrony Dóbr Kultury i Środowiska powinni też posiadać umiejętności komunikowania się z otoczeniem w miejscu pracy i aktywnego uczestniczenia w pracy grupowej. Absolwent powinien być przygotowany do pracy w placówkach związanych z ochroną zabytków i przyrody, a także w muzeach, służbach i przedsiębiorstwach prowadzących działalność o charakterze konserwatorskim i związanych z ochroną przyrody, instytucjach *public relation* oraz fundacjach działających na rzecz dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Absolwent studiów z Ochrony Dóbr Kultury i Środowiska powinien posiadać umiejętności kreowania i organizowania ochrony przyrody i dziedzictwa kulturowego w samorządach różnego szczebla oraz kształtowania opinii i postaw na rzecz ochrony przyrody i dóbr kultury. Absolwent ma być przygotowany do podjęcia pracy w szkolnictwie –

po ukończeniu specjalności nauczycielskiej (zgodnie ze standardami kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela). Absolwent powinien znać język obcy na poziomie biegłości B2 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego Rady Europy oraz umieć posługiwać się językiem specjalistycznym z zakresu kultury i sztuki oraz ochrony środowiska i przyrody. Absolwent studiów licencjackich i inżynierskich Ochrony Dóbr Kultury i Środowiska powinien być przygotowany do podjęcia studiów drugiego i trzeciego stopnia.²

² Za Lewicki 2014 (z uzup. R. Zapłata)

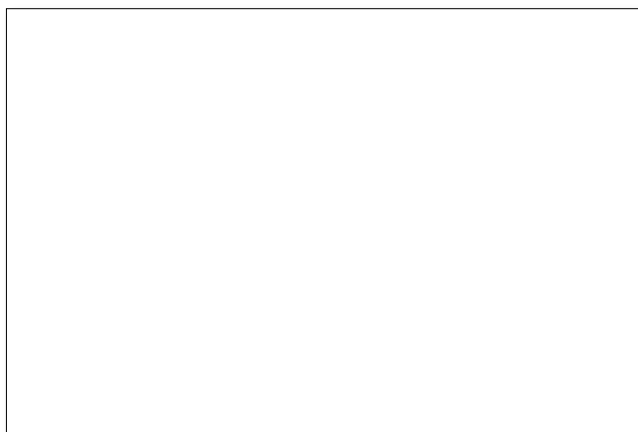

Seredzice, woj. mazowieckie. Potencjalne pozostałości mielerza na terenie Nadleśnictwa Marcule. Mielerze to obiekty służące w przeszłości do produkcji węgla drzewnego – przetwarzania surowca drzewnego na surowiec energetyczny, zasilający m.in. funkcjonowanie dawnych kuźnic np. na terenie Staropolskiego Okręgu Przemysłowego. Przykład obiektów stanowiących część tzw. dziedzictwa przemysłowego – gospodarczego. Wiele pozostałości mielerzy (m.in. z uwagi na miejsce dawnej produkcji), a także innych obiektów poprzemysłowych - pokopalnianych znajduje się obecnie na terenach leśnych rodząc szereg wyzwań i problemów z ich ochroną, badaniem, co należy bezpośrednio wiązać ze specyficznym środowiskiem występowania. Obszary leśne – a więc dobra środowiska – stają się terenem, na którym coraz liczniej rozpoznawane obiekty zabytkowe, zmuszają do szerszego uświadamiania wagi i znaczenia reliktyw, a zarazem zmiany gospodarki leśnej, dążącej do zachowania śladów dawnej działalności człowieka. **Doskonałym rozwiązaniem w tego typu sytuacjach stają się studia takie jak ODKiŚ, kształtujące specjalistów z pogranicza dyscyplin. Umiejętność łączenia potrzeb środowisk związanych z obiektami przyrodniczymi oraz dobrami kultury, a zarazem znajomość wzajemnych problemów, to oczekiwana zaleta absolwentów studiów wyższych.**

Badania – obiekty znane ze źródeł pisanych, relacji ich użytkowników, a także archiwalnej dokumentacji fotograficznej. Dzisiaj raczej nie używa się tej form przetwórstwa, która stopniowo zanikała w wyniku wydobycia innych surowców energetycznych. Do dzisiaj zachowały się formy produkcji węgla drzewnego w oparciu o retorty, a przede wszystkim w oparciu o wysoce wyspecjalizowaną produkcję przemysłową. Obecnie rozpoznanie tego typu obiektów, zwłaszcza na terenach leśnych wiąże się m.in. z technologią lotniczego skanowania laserowego, które umożliwia identyfikację tysięcy pozostałości po mielerzach na znacznych obszarach leśnych w Polsce. Rozpoznawanie i identyfikacja tych obiektów możliwa jest również dzięki stosowaniu zdjęć lotniczych, w tym archiwalnych zdjęć lotniczych oraz wysokorozdzielczych zobrazowań satelitarnych na terenach otwartych np. polach uprawnych. Ich weryfikacja odbywa się na bazie metod nieinwazyjnych i inwazyjnych, a także badań historycznych.

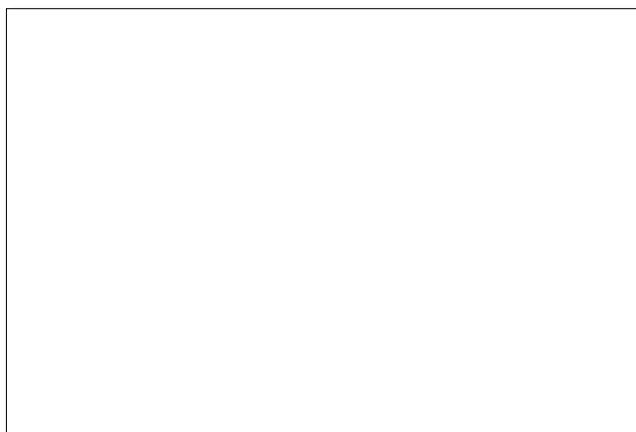
Wyzwaniem dla działań naukowo-konserwatorskich, w odniesieniu do dziedzictwa przemysłowego, zwłaszcza na terenach leśnych, jest m.in. konieczność rozpoznania ogromnego zasobu tego typu obiektów, jego inwentaryzacja, a także zabezpieczenie. Sytuacja jest niezwykle trudna, gdyż obiekty te znajdują się na terenach leśnych, często na terenach chronionych, na których dochodzi często do wzajemnego niszczenia dóbr kultury i środowiska.

Dolmen w Borkowie (IV tys. P. n. e.) – grobowiec megalityczny. Borkowo, woj. zachodniopomorskie. Tego typu obiekty stanowiące część dziedzictwa archeologicznego, często o zachowanej, własnej formie terenowej oraz konstrukcji, stanowią przykład spektakularnych i unikatowych zabytków, występujących m.in. na terenach leśnych. Omawiany obiekt, obok kilku innych znajdujących się w pobliżu, wpisany jest na stałe w mapę turystyczną regionu, będąc jednocześnie czytelnym i istniejącym obiektem w świadomości lokalnej społeczności.

Badania tego typu obiektów, to przede wszystkim badania archeologiczne, wspierane metodami nieinwazyjnymi takimi jak badania geofizyczne. Obecnie liczne grobowce o własnej formie krajobrazowej, zwłaszcza na terenach leśnych rozpoznawane są również za pomocą lotniczego skanowania laserowego, doprowadzając do odkrywania kolejnych reliktyw pradziejowych społeczności.

Również w wypadku tych obiektów, występujących na terenach leśnych zachodzi konieczność prowadzenia zintegrowanych działań, wymagających wiedzy z pogranicza nauk przyrodniczych i ochrony zabytków. **Umiejętne rozpoznawanie obiektów, a zarazem odpowiednia polityka związana z gospodarką leśną, uwzględniająca specyfikę środowiska przyrodniczego, jest podstawą opracowywania strategii ochronnych i konserwatorskich m.in. przez absolwentów takich kierunków jak „Ochrona dóbr kultury i środowiska”.** Znaczące dla ochrony wielu obiektów również wydaje się umiejętne popularyzowanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym, co w przyszłości może zaowocować dbałością o zasoby kulturowe lokalnych społeczności. W związku z powyższym zagadnienia promocji dóbr kultury stają się integralnym elementem ww. studiów, realizując programowe elementy idei „ochrony, badania, promocji i zarządzania”.

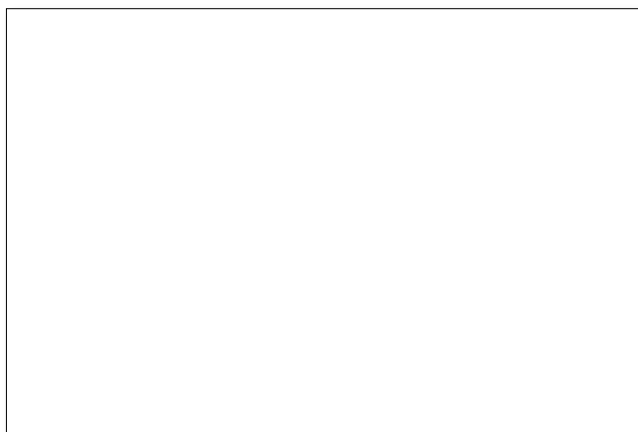
Zabytkowy, poniemiecki, ewangelicki cmentarz w Ubiedrze, woj. zachodniopomorskie.
Cmentarz funkcjonujący jeszcze w XX w., obecnie nieczynny, porzucony w wyniku przesiedleń i działań związanych z II wojną światową.

Tego typu obiekty będące częścią dziedzictwa kulturowego charakteryzują również elementy w postaci zieleni komponowanej, do której należy często bluszcz i inna roślinność, którą obsadzano niegdyś nagrobki, a także drzewostany uformowane w kształcę alei doprowadzających lub otaczających cmentarz. **Współwystępujące obok siebie elementy, będące przejawem dawnej działalności człowieka – obiekty grobowe i przyrodnicze (kompozycyjne) zmuszają do działań szczególnych, wymagających odpowiednich kompetencji, wiedzy i umiejętności, które oferują studia z zakresu „Ochrony dóbr kultury i środowiska”.** Cmentarze te, o wyjątkowym charakterze w krajobrazie kulturowym, często zaniedbane, wymagają działań mających na celu ich rewaloryzację. Zgodnie z zapisami wielu programów opieki nad zabytkami m.in. "(n)iezbędnym jest określenie spójnego, jednolitego graficznego systemu identyfikacji miejsc pochówków na mapach jak i w terenie, z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych wyznań. Wskazane jest koordynowanie działań lokalnych władz, społeczności wiejskich oraz szkół w celu stworzenia skutecznego i spójnego systemu opieki nad cmentarzami i propagowanie dobrych przykładów”.³ Realizacja ww. zadań jest możliwa dzięki sprawnym działaniom koordynująco-zarządzającym, które wraz z interdyscyplinarnym przygotowaniem oferuje ww. kierunek studiów.

Niezwykle ważnym problemem konserwatorskim staje się zabezpieczenie niszczących obiektów zabytkowych, wymagające wiedzy specjalistycznej, a zarazem odpowiedzialne podejście do obiektów przyrody, które są integralnym komponentem tego typu założeń.

3

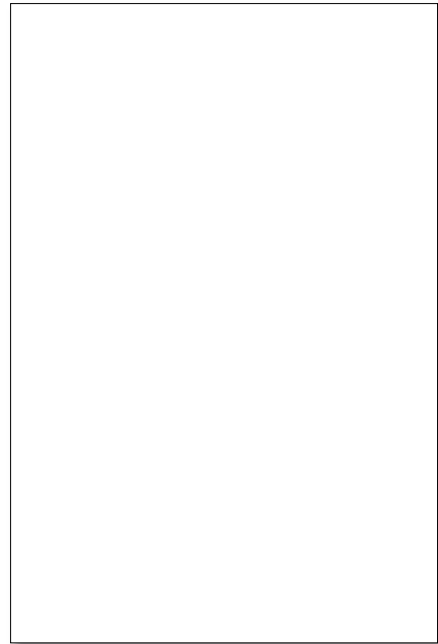
<http://www.powiat.koszalin.pl/assets/files/xyz/Program%20opieki%20nad%20zabytkami%20powiatu%20koszaliniego%202011-2015.pdf>

Grodzisko stożkowane z okresu wczesnego średniowiecza – Ilża, woj. mazowieckie. Obiekt znajdujący się obecnie na terenie otwartym, rolniczym, z zachowaną i dobrze czytelną własną formą krajobrazową (kopcem wyniesionym nad powierzchnię terenu), o owalnej i trapezowatej w profilu konstrukcji.

Tego typu obiekty znajdują się na terenie niemalże całej Polski, często nieczytelne, zniwelowane. Lokalizacja jakichkolwiek obiektów zabytkowych na terenach rolniczych, zwłaszcza powstałych z mniej trwałych surowców (nasyp ziemny, wzmocniony konstrukcją drewnianą, częściowo kamienną), powoduje, że od dawna ulegają one niszczeniu w wyniku działania procesów przyrodniczych, jak i antropogenicznych. Szczególnie niszczące dla wielu obiektów okazały się działania związane z uprawą, wielokrotnie doprowadzając do całkowitego zniwelowania pozostałości dawnych grodzisk czy wojskowych fortyfikacji polowych, będących śladem dawnych wydarzeń.

Zachowanie tego typu obiektów wymaga zintegrowanych działań, pośród których nie może zabraknąć strategii uwzględniających koegzystencję obiektów zabytkowych i przyrodniczych. Konstrukcje ziemne są szczególnie narażone na rozwój obiektów przyrodniczych, stwarzając często specyficzne, a zarazem sprzyjające warunki rozwoju określonych gatunków roślin. Koniecznym zatem wydaje się umiejętne działanie, z jednej strony ograniczające destrukcyjny wpływ poszczególnych gatunków roślin na dobra kultury, z drugiej strony kierunkowanie rozwoju takich gatunków, które wzmocnią, nie niszcząc substancję zabytkową. **I w tym wypadku wiedza z zakresu konstrukcji obiektów zabytkowych oraz rozwoju obiektów przyrodniczych, będąca efektem kształcenia na kierunku ODKiŚ, daje podstawy i gwarancję odpowiedniego działania na rzecz ochrony zabytków.**

Kostrzyn nad Odrą – relikty historycznego miasta, woj. zachodniopomorskie. Założenie o wyjątkowym znaczeniu, łączącym elementy zabytkowej architektury militarnej z historycznym miastem, wypełnionym relikami dawnej zabudowy. „Kostrzyńskie Pompeje” stanowią wyjątkowy obiekt na kulturowej mapie Polski, Europy i świata. Miasto zburzone w wyniku działań wojennych, opuszczone, nigdy nie odbudowane, jest dzisiaj przestrzenią, która stopniowo poddawana jest pracom konserwatorskim, przez kilkadziesiąt ostatnich lat będąc opuszczonym miejscem, gdzie przyroda dopełniała i dopełnia niszczenia zabytków.

Stare Miasto Kostrzyn jest przykładem historycznego założenia, po którym zostały przede wszystkim fundamenty, podziemne elementy zabudowy, a także partie nadziemne. Niestety destrukcyjny wpływ roślinności doprowadził do nieodwracalnych zmian w strukturze zabytkowej. W Polsce mamy wiele tego typu przykładów, gdzie wymagane jest zahamowanie procesów naturalnych. Nieumiejętne podejście do takich sytuacji może spowodować jeszcze większe zniszczenia, stąd też jednym z rozwiązań jest kształcenie i angażowanie specjalistów, którzy posiadając wykształcenie interdyscyplinarne, w sposób odpowiedzialny podejmą się działań wymagających znajomości procesów przyrodniczych i wiedzy o zabytkach. **Jedynym z nielicznych kierunków przygotowującym specjalistów mogących podjąć odpowiednia działania w tego typu sytuacjach jest ODKiŚ.** Widza, umiejętności i kompetencje powstałe na bazie takich zajęć jak historia architektury, urbanistyki czy konserwatorstwa, a dalej nauk przyrodniczych, stwarzają wyjątkową sylwetkę absolwenta.

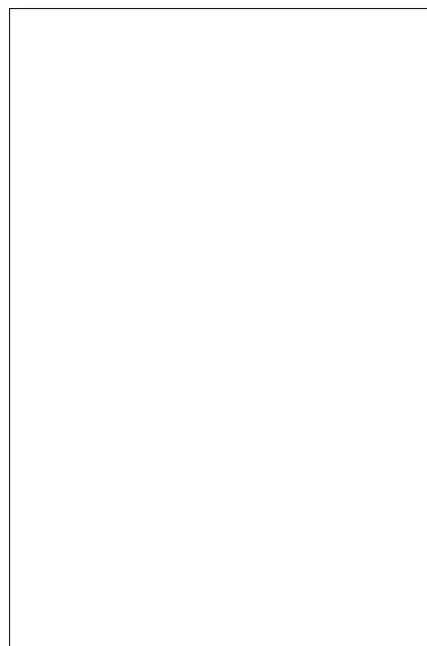
Kompleksowe i interdyscyplinarne podejście może doprowadzić do ochrony tego typu zabytkowych i unikatowych kompleksów.

Fragment pozostałości zamku średniowiecznego w Radomiu, woj. mazowieckie. Odślonięte relikty kamieniarki okiennej oraz wątku muru ceglanoego. Przykładowy obiekt zabytkowej architektury murowanej, zachowany fragmentarycznie, zachował się do dzisiaj, będąc jednocześnie obiektem użytkowanym współcześnie. Tego typu sytuacje, gdzie nie ma możliwości odślonięcia i uczytelnienia całej struktury obiektu, sięgają po różnorodne formy wyeksponowania i zaznaczenia w przestrzeni publicznej (miejskiej) dawnych obiektów.

Obok badania, konserwowania, a więc ochrony dóbr kultury, równie ważnym elementem współczesnych działań na rzecz zabytków, jest umiejętne eksponowanie i wpisywanie w przestrzeń szcążtkowo zachowanych zabytków. **W ramach studiów na kierunku ODKiŚ przyszli absolwenci – specjaliści uzyskują również wiedzę w zakresie różnorodnych form uczytelniania obiektów,** takich jak: odślonięcia detali i fragmentów dawnych fasad, na podstawie odkrywek architektonicznych (czego przykładem jest prezentowana fotografia), uczytelniania zarysów dawnych fundamentów, wykorzystywania iluminacji (odpowiedniego oświetlania obiektów) czy w końcu eksponowania zabytków z wykorzystaniem nowoczesnych technologii jak np. rozszerzona rzeczywistość.

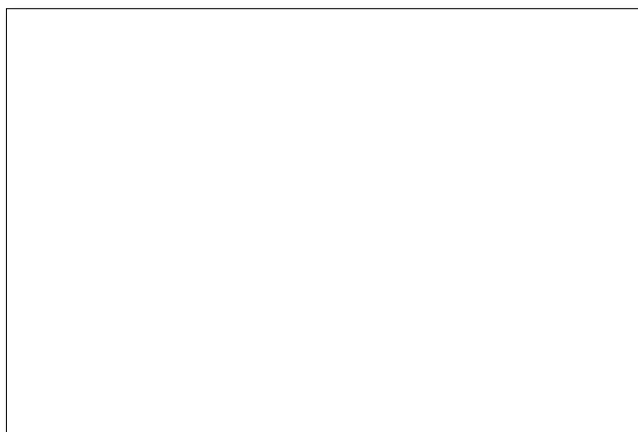
Zabytkowa architektura jest częścią dóbr kultury, wymagając nie tylko odpowiednich zabiegów konserwatorskich, ale i promocyjnych, których celem jest nieustanne utrwalanie w świadomości społeczeństwa ich istnienia. Intensywnie rozwijająca się współczesna zabudowa miast często może doprowadzić do zaniku czytelności obiektów zabytkowych, ich zamazywania. Stąd niezbędnym elementem jest odślanianie nawet najdrobniejszych fragmentów dziedzictwa architektonicznego, które nie pozwoli obojętnie przejść obok śladów przeszłości.

Pozostałości spalonego wiatraka – Raco, woj. wielkopolskie. Budownictwo drewniane, zwłaszcza takie obiekty jak wiatraki, niegdyś stanowiły stały element krajobrazu kulturowego. Stopniowo wypierane przez nowe rozwiązania przemysłowe, zniknęły całkowicie z naszej kultury, jako obiekty czynnie wspierające egzystencję człowieka. Dzisiaj po wielu z nich nie pozostały jakkolwiek ślad, po niektórych zachowały się fundamenty, a niektóre zachowały się w formie trwałej ruiny czy też w postaci dobrze zachowanej konstrukcji, stanowiącej dumę regionu, jak i dziedzictwa kulturowego.

Prezentowany przykład budownictwa drewnianego, które znajduje wyjątkową ochronę w skansenach i muzeach otwartych, z jednej strony jest kolejnym przykładem różnorodności zabytkowej, z drugiej jednak jest pretekstem do przemyśleń i krótkiego opisu niszczenia tego typu obiektów. Prezentowany obiekt istniał do niedawna w szczątkowej formie, posiadającej jednak dobrze zachowane elementy konstrukcji. Niestety pożar strawił niemalże wszystko, co po wiatraku zostało. Takich sytuacji w Polsce obserwujemy wiele, zniszczenia, często celowe, doprowadzają do stopniowego eliminowania z naszego otoczenia tego co wyjątkowe, co stanowi element tożsamości kulturowej.

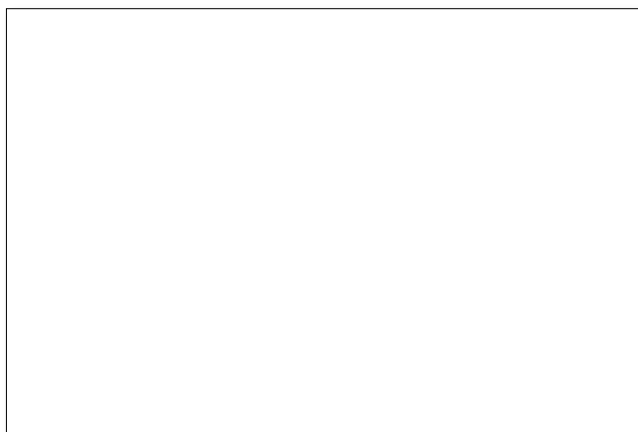
Konieczność kształcenia w zakresie umiejętnego uświadamiania społeczeństwa na temat ochrony i zachowania dóbr kultury, na temat znajomości jego znaczenia, z czym spotykamy się w odniesieniu do ODKiŚ, ma m.in. na celu eliminowanie zachowań i nastawienia lokalnych mieszkańców, które pozwala niszczyć zabytkom, skazanym na brak zainteresowania, które zabezpieczy je przed różnymi procesami destrukcji. Zabezpieczanie tego typu obiektów, stosowanie środków konserwujących, przeciwpożarowych, to jeden z elementów programu ww. studiów.

Ruina zamku Ogrodzieniec (elementu systemu tzw. Orlich Gniazd), znajdująca się we wsi Podzamcze, woj. śląskie. Przykład obiektu zachowanego w formie trwałej ruiny, wybudowanego w XIV-XV w..

Obiekt, który wiąże się przede wszystkim z badaniami architektonicznymi, będący przedmiotem studiów historyków architektury, historyków czy historyków sztuki, a zarazem zabytek skupiający uwagę konserwatorów. Monumentalna budowa zachowana do dzisiaj nie została poddana rekonstrukcji, jest przykładem udostępniania dóbr kultury społeczeństwu, a zarazem stosowania dodatkowych zabiegów celem jego eksponowania, wraz z uczytelnianiem zachowanej sylwety – bryły zamkowej. Elementem charakterystyczny, wspomnianym wcześniej, jest uczytelnianie obiektu za pośrednictwem iluminacji – oświetlenie, które jest jednym z powszechnie stosowanych zabiegów przy zabytkach architektury murowanej.

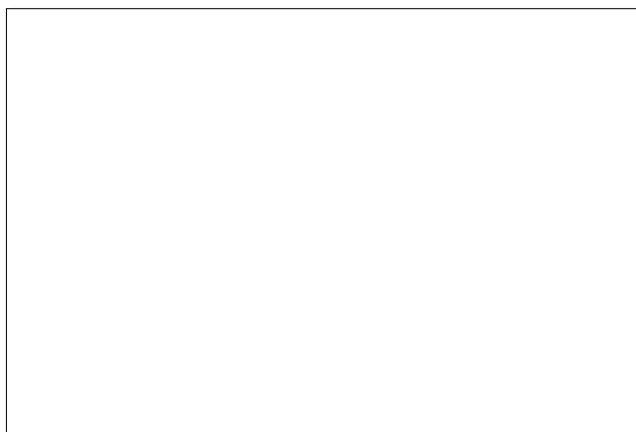
Ochrona dóbr kultury i środowiska, odnosząc się do przywołanego przykładu, to profesja, której zadaniem jest m.in. podejmowanie decyzji i rozsądne podejście do jakichkolwiek działań przy zabytkach. Wiele projektów konserwatorskich i prac rekonstrukcyjnych doprowadza do powstawania nieudanych, niepożądanych przez specjalistów, ale i społeczeństwo realizacji – np. odbudowy zamków. Dlatego też często zdobywana podczas studiów wiedza, a zarazem wrażliwość, łącznie są niezwykle cenna cechą absolwentów - specjalistów, pozwalając trwać ruinie w nienaruszonym stanie, konserwować ją, a zarazem w sposób nieinwazyjny uczytelniać i wpisywać w przestrzeń społeczną, fragmentarycznie zachowane, ale niezwykle cenne zabytki.

Fragment zaadoptowanego elementu Wielkiego Pieca z 1899 r., znajdujący się na terenie obecnego Muzeum Przyrody i Technik Ekomuzeum im. Jana Pazdura w Starachowicach, woj. świętokrzyskie. Przykład dziedzictwa przemysłowego - architektonicznego, które w wyniku działań konserwatorskich, zachowano, a zarazem włączono do współczesnej, żywej przestrzeni kulturowej.

W Polsce, w Europie i na całym świecie, istnieje wiele obiektów, które dzięki odpowiednim zabiegom nie tylko są chronione, ale także włączane w współczesne procesy kulturowe. Przykładem jest prezentowany obiekt, który zachowując swą wyjątkowość, zyskał „nowe życie”, stając się elementem dzisiejszego życia kulturalnego, nie tracąc zabytkowego oblicza. **Obok umiejętności z zakresu badania, dokumentacji i konserwacji obiektów zabytkowych, studenci ODKiŚ, zdobywają wiedzę i kompetencję również w zakresie odpowiedniego adoptowania dóbr kultury do współczesnych potrzeb.** Niezwykle cenne jest umiejętne zarządzanie obiektami zabytkowymi, rozsądne zagospodarowywanie dóbr kultury, gdyż jedynie takie rozwiązania i sytuacje gwarantują ich odpowiednie zachowanie, społeczne ‘ciągłe’ funkcjonowanie, przy jednoczesnym zachowaniu zabytkowej aury.

Minimalna ingerencja w substancję zabytkową, jej konserwacja, stała ochrona i monitorowanie, a zarazem wprowadzenie współczesnych elementów, pozwalają na niepowtarzalne funkcjonowanie zabytków. Przykład stworzenia z części omawianego obiektu przestrzeni, w której odbywają się m.in. imprezy masowe, ukazuje inne oblicze zabytków – nie pozostawianych na uboczu, wpisywanych w tkanę życia codziennego – zabytków, które stają się wizytówką miasta czy regionu.

Fragment zabytkowego Żurawia w Gdańsku (drewnianego dźwigu portowego), w sąsiedztwie fasady nowych budynków – Gdańsk, woj. gdańskie. Obiekt wybudowany w 1444 r., ustawiony pomiędzy pylonami Bramy Szerokiej nad Mołtawą. Obiekt, który pozwala skupić uwagę na znakomitym zachowaniu zabytku, a zarazem dobrym komponowaniu z sąsiadującą, nową zabudową.

Ogromnym problemem podczas odbudowy miast historycznych, rekonstrukcji budynków, a zarazem komponowania otoczenia dla istniejących obiektów zabytkowych, jest umiejętne przestrzenne i wizualne integrowanie ‘starych’ obiektów z nowymi. Nie inaczej jest w odniesieniu do wielu obiektów Gdańska czy Polski. Wielokrotnie sąsiedztwo nowych budynków powoduje wyraźne zakłócenia funkcjonowania i odbioru zabytkowej architektury, a dominująca ich forma doprowadza do utraty wyjątkowości zabytków, ale i całych układów przestrzennych dawnych miast.

Jak poprawnie odbudowywać, jak rekonstruować czy w końcu jak rewitalizować – to pytania, na które odpowiedzi udziela m.in. kształcenie na kierunku ODKiŚ. Prezentowany przykład to realizacja, która zmuszała projektantów do sprostania wymogom konserwatorskim, nakazujących m.in. uwzględnienie historycznych linii zabudowy, podziałów parcelacyjnych i ciągłości pierzei. Jednym z podstawowych założeń architektonicznych było stworzenie budynku, który miał się wpisać w historyczną strukturę Gdańska, unikając jednak stosowania rekonstrukcji i eklektyzmu. „W wyniku realizacji projektu powstał nowoczesny kompleks, który pomimo współczesnej formy architektonicznej, nawiązuje do historycznej zabudowy miasta Gdańska i harmonizuje z wyglądem innych obiektów położonych wzdłuż Długiego Pobrzeża oraz Rybackiego Pobrzeża. Elewacje odtwarzają rytm dawnej zabudowy, ale wykonane są z kontrastujących ze sobą materiałów: cegły, odsłaniającego wnętrza szkła oraz ram z ciemnego drewna”⁴ Powstała zabudowa to obecnie Ośrodek Kultury Morskiej - nowy oddział Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku, który jest przykładem udanego łączenia zabytków z nowoczesnością, a zarazem funkcjonalnością, która służy społeczeństwu.

⁴ <http://architektura.nimoz.pl/2013/01/23/osrodek-kultury-morskiej-w-gdansk-2/>